

Debatt

DANNE NORDLING:

Svar till Tore Sellberg

Bankdirektör Tore Sellberg har i Svensk Tidskrift 1979, nr 7, skrivit en betraktelse över min bok "Vinsten och vinstbegäret". Artikeln är till övervägande delar så positivt instämmande att Sellberg tydligen sett sig nödsakad att med ett par något beska formuleringar deklarerar sin kritiska inställning till bokens författare. Dessa har jag ingen anledning att kommentera närmare.

På två punkter i boken har Sellberg trots sig hitta resonemang som kan kritiseras. Detta är i och för sig tacknämligt eftersom det annars inte skulle kunna föras någon debatt om boken och de frågor som där tas upp. Och det är ju genom debatt om mindre väl underbyggda resonemang som intresset uppmanas för bortglömda frågor i dagens Sverige.

Sellberg påpekar först att vinstens funktion som styrmedel sätts ur spel av den ofentliga sektorns tillväxt och att detta tillspetsas under krisförhållanden där staten går in med direkt styrning av betydande delar av näringslivet. Detta är naturligtvis en farlig utveckling. Men det borde vara möjligt att genom medvetna politiska åtgärder begränsa det negativa inflytandet från den offentliga sektorn (här inbegrips även löntagarfonder och liknande).

Ett mer intrikat problem är Sellbergs konstaterande att även näringslivet självt åstadkommer ingrepp i det fria konsumtionsvalet. Han nämner här förpackningsindustrin och distributionen som "tvingar" konsumenterna att köpa mer av olika varor än de behöver. Detta är exempel på ett problem som inte har diskuterats särskilt ingående i den förenklade debatt som förekommit sedan mitten av 60-talet. Man kan urskilja två lösningsförslag när brister i marknadssystemet konstateras: Antingen förordar man någon

patentmedicin som revolution, kapitalismens krossande, socialisering, löntagarfonder eller ekonomisk demokrati – eller också vill man ha statliga regleringar som hjälper marknadsekonomin "att fungera bättre".

Den första lösningsmodellen borde alla kritiskt tänkande personer avfärda eftersom det knappast finns så stora problem i vårt nuvarande samhälle att vi skulle kunna vinna på ett byte av hela det ekonomiska systemet. Men den andra modellen har talrika anhängare – i synnerhet när det mera allmänt gäller att reglera bort problem.

De flesta samhällsdebattörer förefaller att vilja sträva efter ett på punkt efter punkt "maximalt idealiskt" samhälle. Man skall tex inte behöva köpa två krokar i järnaffären när man bara behöver en. Detta måste undvikas exempelvis genom statlig reglering. Men risken är då stor att man gör det goda till det bästas fiende. Marknadsekonomin urholkas ytterligare. Det perfekta samhället kanske inte är uppnåeligt. Som på många andra områden är det nog så att samhällsförbättringarna har ett optimum. Vi måste därför vänja oss att leva med smärre imperfektioner för att undvika större.

Den andra kritiska punkten som Tore Sellberg tar upp är kapitalvärdestegringens effekter på välfärdsfördelningen. Många har ansett att den värdestegring på aktier, som sker på fondbörsen, utgör en sorts inkomst för aktieägarna som uppstår på löntagarnas bekostnad. Oftast har man därvid pekat på möjligheterna att realisera aktierna och konsumera upp realisationsvinsten.

Om värdestegringen används på detta sätt kan det dock ganska enkelt visas att aktieägarkollektivet inte tjänat på affären eftersom vissa aktieägare får betala andras kon-

sumtion. Skulle då icke realiserad värdestegring kunna betraktas som en inkomst? Nej, och det hävdar inte Sellberg heller. Värdestegringen i sig kan aldrig få någon effekt på välfärdsfördelningen så som vissa bedömare litet slarvigt har antagit.

Men värdestegringen kan användas till säkerhet vid låntagning och därmed temporärt påverka välfärdsfördelningen i samhället. Jag har aldrig hävdad motsatsen. Men inte heller här torde en definitiv välfärdsomfördelning (utöver vad inflationen på vanligt sätt åstadkommer) inträffa mellan aktieägarkollektivet och bankspararkollektivet. Senast vid en aktieägars död måste eventuella lån lösas in genom att aktierna försäljs till andra aktieägare, vilka alltså liksom tidigare får be-

tala den förstnämndes extra konsumtion.

Om lånen på aktierna i några fall skulle kunna betraktas som "eviga" kan emellertid en definitiv välfärdsomfördelning inträffa. Överhuvudtaget är belåning av aktier en empirisk fråga. I min bok hänvisar jag till en Sifo-undersökning som Aktiespararna lät göra 1975. Av denna framgår det att aktieägare sparar mera än icke-aktieägare. Det kan alltså mycket väl tänkas att aktieägarnas generellt större sparbenägenhet uppväger att några belånar sina aktier och åstadkommer ett negativt sparande. Det statistiska material som finns att tillgå är dock för osäkert för att dra säkra slutsatser i ena eller andra riktningen.

TORE SELLBERG:

Svar till Danne Nordling

Jag förstår uppriktigt sagt inte varför Danne Nordling skulle replikera på min lilla recension av hans bok. I huvudsak håller han ju med om de synpunkter jag framlägger.

Det är beklagligtvis så, att talar man om vinsten och marknadsekonomin kan man inte ignorera varken den offentliga sektorns tillväxt i sig till mer än hälften av den totala ekonomin, eller sättet på vilket denna tillväxt sker. Det har de mest djupgående konsekvenser för en vinsthushållnings funktionsmöjligheter. Vi har här i många år bevittnat hur nästan hela den svenska företagsamheten ivrigt uppvaktat för att få del av skattebetalarnas pengar och det är förvisso en generös miljarddrullning som ägt rum och det är långt ifrån enbart krisföretag eller krisbranscher som fått del därav. Det har ju som bekant gått så långt att vårt främsta skogsbolag inte kan tänka sig bedriva en normal investeringsverksamhet utan att ha staten som partner och det framgångsrika verkstadsföretaget Electrolux kan inte tänka sig investera 35 miljoner på några orter där företaget redan är etablerat utan lokaliseringssubsidier och lokaliseringsskatt. Det är blandekonomi på villovägar och det bör man ha klart för sig när man i och för sig sjunger en berättigad lovsång till vinsten.

Det kan tyckas att den frihetsinskränkning som äger rum inom förpackning och distribution är marginell, men i verkligheten är

det långt ifrån så. Jag var i lördags på en livsmedelsavdelning i ett varuhus. Där fanns såvitt jag kunde förstå icke en enda produkt i hyllorna för självbetjäning som var förpackad så att den kunde passa för en ensamstående pensionär. Detta intresserar tydligen inte Danne Nordling och han är i gott sällskap, ty det intresserar tydligen inte heller den eljest så beskäftigt nitiska Konsumentombudsmannen. Såsom jag ser det är det en ytterst ominös utveckling, om man verkligen föredrar att en vinsthushållning skall kunna fungera.

När det gäller värdestegring och välfärdsfördelning kör Danne Nordling in på de ofruktbara spår som fackföreningsrörelsen så förtjust kör på. Han talar bara om värdestegring på aktier och det är som bekant också vad fackföreningsrörelsen fixerat sitt intresse omkring. Som jag redan påpekat är det den mindre och ointressantare delen. Den helt övervägande delen av nationalförmögenheten finns i fastigheter och det är härvidlag som utvecklingsförloppen blir intressanta både ur förmögenhetsöverflyttningssynpunkt och ur välfärdsfördelnings-synpunkt. Det är uppenbart att den stora förmögenhetsomfördelningen på detta område också lett till högst substantiella förändringar av välfärdsfördelningen. Det är skrymteri att låtsas något annat.